

CULTURA CREȘTINĂ

APARE, CU ESCEPȚIA LUNILOR IULIE ȘI
AUGUST, LA 10 ȘI 25 n. A FIECĂREI LUNI.

<p>Abonamente: Pe un an: cor. 10. Pe 1/2 an: cor. 5. În străin.: cor. 12. Numărul 50 bani.</p>	<p>REDACȚIA: Dr. Ioan Sâmpăleanu, Ștefan Roșianu, Dr. Alexandru Ni- colescu, Dr. Alexandru Rusu și Dr. Ioan Coltor.</p>	<p>Redacția și Admi- nistrația: »Cultura Creștină«. Balázsfalva.</p>
--	--	--

Rezidat-au vlădici români în Alba-Iulia înainte de Mihaiu Viteazul?

Mulți cetitori vor rămâne uimiți în fața acestei întrebări. Cum mai poate discuta cineva în anul Domnului 1914 o chestie, care a fost, de mult, rezolvită definitiv? Nu s'a răboit Buna ani întregi dovedind până la evidență, că înainte de 1599 nici vorbă nu poate fi de rezidența unui arhieru român în Bălgradul Ardealului? Și n'a spus-o dl Iorga, înainte cu zece ani, că polemica privitoare la această chestie e închisă „pentru orice învățat și pentru orice om cinstit“?

Cu toate acestea cred, că polemica nu e închisă. În timpul din urmă s'au descoperit lucruri, cari ne silesc să facem o mică corectură teoriei reprezentate cu atâta însuflețire și energie de regretatul canonic blăjan.

Istoriografia veche susține, că Alba-Iulia a fost locul de rezidență al vlădicilor români cel puțin din veacul al XIV-lea. Aceasta era o ipoteză, care avea marele cusur, de-a nu putea fi sprijinită cu nici un document serios. Prăbușirea ei era astfel, din punct de vedere științific, foarte ușoară și s'a și făcut cu mult succes. Locul l-a luat teoria lui Buna și a d. Iorga, care sprijinită cu dovezi la aparență puternice a înaintat triumfătoare impunându-se ca singura soluție acceptabilă. Temeliile ei n'au putut fi sguđuite nici de asaltul disperat al d. Păcățianu, care a reeditat cu o absolută lipsă de simț critic, argumentele înaintașilor săi și nici de ieșirile pătimășe ale lui Vasile Mangra, vicarul de tristă pomenire al Orăzii mari.

Dovezile aduse împotriva rezidării înainte de 1599 a vlădicilor români în Alba-Iulia sunt următoarele:

1. Episcopul romano-catolic Demetriu Naprágy, care a petrecut mult timp la curtea lui Sigismund Bathori și alui Mihaiu Viteazul, în Bălgrad, ne spune într'un memorial despre starea Ardealului trimis în 1602 împăratului Rudolf, că Sigismund Bathori a permis din considerație față de prietinel său, Mihaiu Viteazul și pe cheltuiala acestuia întemeierea unei mănăstiri românești în Alba-Iulia, pe care a înzestrat-o cu averi. („Albae Iuliae princeps Sigismundus in gratiam Mihaelis Voivodae... monasterium in colle penes civitatem sumptibus Michaelis extrui permiserat praediisque donaverat“. In alt loc „Michael quoque Voivoda, homo astutus... sub palio devotionis illud monasterium erexerat.“)¹⁾

Cum vedem Demetriu Naprágy nu face nici o amintire de episcopul sau episcopia românească, ci spune numai, că Mihaiu Viteazul a întemeiat aci o mănăstire, pe care principele Sigismund Bathori a înzestrat-o cu moșii. Prin urmare nu poate fi adus ca mărturie nici pentru, nici contra rezidării unui episcop român în Alba-Iulia.

2. Al doilea document e hrisovul din 15 Iunie 1700, prin care voevodul Munteniei Constantin Basarab dăruiește „metropoliei“ din Alba-Iulia moșia Merișanilor. Partea din document, care ne interesează, e următoarea: „Cu mila lui Dumnezeu Io Constantin Basarab voevod și Domn a toată țara Ungro-Vlahiei dat-am Domnia mea această poruncă a domniei mele Sfintei și Dumnezezeștei metropolii a Beligradului și arhiepiscopii țării Ardealului unde se cinstește hramul sfintii și de vieață făcătorii troiții. **Care dintru a sa temelie este făcută și înălțată de raposatul Io Mihaiu vov. și sfinții sale părintelui Atanasie mitropolitul și a tot soborul sftii metropolii.**“²⁾

Milostivul voevod al țării românești nu vorbește în documentul acesta de întemeierea episcopiei, ci de înălțarea și facerea „dintru a sa temelie“ a bisericii, a catedralei, pentru că numai aceasta putea fi „dintru a sa temelie făcută și înălțată“ și prin urmare nu poate fi citat ca dovadă nici pentru, nici contra rezidării episcopului român în Bălgradul Ardealului, înainte de Mihaiu Viteazul. Din faptul, că Veniamin Costachi e numit ctitorul *mitropoliei* dela Iași nime nu va putea trage concluzia, că înainte de acest mare arhieru mitropolii Moldovei rezidau

¹⁾ Monumenta comitialia regni Transylvaniae V, 170—172.

²⁾ Cipar, Arhiv pentru filologie și istorie p. 455.

în alt loc. Acelaş înţeles îl are şi însemnarea din diptichul publicat de d. Iorga în *Studii şi documente privitoare la istoria Românilor IV*, p. 68, unde se spune despre Mihaiu Viteazul „Acesta a făcut sfânta Metropolia Bălgradului“; adecă acesta a făcut biserica şi mănăstirea, în care pe timpul autorului diptichului rezidau vlădicii români.

3. O altă dovadă pentru nerezidarea vlădicilor români în Bălgrad ar fi faptul, că nici unul dintre ei nu se întitulează înainte de Mihaiu Viteazul „mitropolit al Bălgradului“, titlu folosit de obicei dela Mihaiu Viteazul încoace.

Mare valoare n'are nici acest argument. E adevărat, că înainte de Mihaiu Viteazul nici un vlădică nu se întitulează „al Bălgradului“. Nu trebuie însă să uităm două lucruri. Dinainte de 1600 avem numai două titulaturi de vlădici: alui Daniil (1577—79) care se numeşte „mitropolit de Severin şi Ardeal“ şi alui Ghenadie (1579—85) din prefaţa „Evangheliei cu învăţătură“ tipărită la Braşov în 1581, unde acesta e numit simplu „arhiepiscopul Ghenadie... cu mila lui Dumnezeu cârmuitorul legii creştineşti“¹⁾. Apoi, cel dintâiu document, în care aflăm titlul de „mitropolit al Bălgradului“ e dalteria din 4 Decemvrie 1628 alui Ghenadie II²⁾. Înaintaşul său Dosofteiu se întitulează în scrisoarea trimisă la 1 Ianuarie 1625 lui Martin Budajki, primarul Bistriţei „Dazopthey oláh puspeok erdely orszaghban.“ Precum nu dovedeşte lipsa atributului „al Bălgradului“ din titlul lui Dosofteiu, că acesta nu rezidă aci, tot astfel n'o dovedeşte nici lipsa lui din titlul, pe care prefaţa „Evangheliei cu învăţătură“ din 1581 îl dă lui Ghenadie. Chiar şi la 1699 Atanasie Anghel e numit în prefaţa „Bucovnei“ apărute în Bălgrad „preasfinţitul chir Atanasie mitropolitul ţării Ardealului“³⁾.

4. Documentul, care pareă, că va închide polemica pentru totdeauna e fragmentul de cronică publicat de d. Iorga în „Ştefan cel Mare, Mihaiu Viteazul şi mitropolia Ardealului“ p. 12 urm. Cuprinsul acestui document e următorul: Mihaiu Viteazul „izgonind pe Batăr Andriaş“ şi cucerind Ardealul a voit să zidească în Alba-Iulia, în cetate, o biserică ortodoxă. Preoţimea şi nobilimea oraşului „fiind de legea latină“ s'a

¹⁾ Bianu—Hodoş, Bibliografia românească veche I. p. 88.

²⁾ Cipar, Acte şi fragmente p. 253.

³⁾ Bianu—Hodoş, o. cit. 369—70.

opus zicând, că fiind ei în stăpânirea credinței adevărate, nu voesc să aivă în oraș o biserică de altă lege. Viteazul voevod ca să le dovedească, că legea lui e cea adevărată a recurs la următorul argument: „Să mergem — spuse el — în mijlocul cetății și acolo să aducă apă curată și arhiereul meu cu preoții lui să o sfințească de față cu toți; tot astfel să facă și ai voștri acolo, din partea lor, și după ce o vom sfinți astfel să o punem și o închidem patruzeci de zile în vase deosebite pecetluindu-o și eu și voi cu pecețile noastre și apa și ușile bisericii. Și a cui apă va rămâne nestricată, ca și când atunci ar fi luată din izvor, legea aceleia este dreaptă, iar a cui se va strică și legea îi este rea. Căci, dacă apa mea va rămâne nestricată, cum nădăjduesc în Dumnezeu, să-mi îngăduiți fără vorbă să zidesc biserica, iar de nu, nu voi zidi, așa cum voiți voi.“ Zis și făcut. După 25 de zile „din îndemn dumnezeesc“ a venit la Mihaiu episcopul și a zis, să nu aștepte ziua statornicită, ci să meargă împreună cu latinii la biserică, să deschidă ușile și să vadă „darul lui Dumnezeu“. Despecetluind vasele au găsit apa din vasul ortodox „mai luminoasă și mai curată decât mai înainte și având mirosul ei bun dela început“. Când au despecetluit latinii pe al lor „toată biserica s'a umplut de miros rău, încât s'au speriat toți latinii și cu mirare au strigat: adevărată este legea grecească pe care o ține Domnul (voevodul); să-și zidească biserica de legea lui în cetatea noastră... Și îndată a început Domnul a zidi (dar nu în cetate ca nu cumva cu schimbarea vremilor să o risipească, ci la marginea orașului, lângă zidul cetății într'un loc frumos) și zidindu-o au sfințit-o. *Și episcopia a mutat-o acolo (căci mai înainte trăiau în alt loc episcopii), unde până astăzi este cu ajutorul lui Dumnezeu și a așezat acolo pe cel dintâiu episcop de Bălgrad, Ioan, bărbat smerit, binefăcător și sfânt, care trăind acolo cu sfințenie s'a învrednicit a primi darul facerii de minuni. Iar după moartea lui, trupul lui neputrezit și cu bun miros este până azi, făcând multe minuni celor ce cu credință se apropie de sicriul lui.“*

Am reprodus mai pe larg cuprinsul acestui document, pentruca cetitorii să poată înțelege bine caracterul lui. Și acum să ne întrebăm: ce e adevărat din povestirea aceasta legendară? Care parte din ea poate fi privită ca mărturie istorică sigură? Înainte de toate e evident, că povestea cu apa sfințită, ca toate poveștile, e o plăsmuire pur fantastică. Ase-

menea și știrea despre cadavrul „cu bun miros“ și făcător de minuni al episcopului Ioan. Singurul fapt, pe care-l putem admite din întreaga povestire este: întemeierea bisericii (și a mănăstirii) din partea viteazului voevod muntean și mutarea rezidenței vlădicului român în noua mănăstire. Suntem siliți să admitem faptul acesta, nu pentru că ni-l spune povestea naivă reprodușă, ci pentru că îl confirmă documentele sigure contemporane.

Privitor la timpul și împrejurările întemeierii bisericii și mănăstirii, povestirea cuprinde două mari greșeli. Mihaiu Viteazul n'a întemeiat biserica românească din Bălgrad după moartea lui Andreiu Bathori și cucerirea Ardealului, întâmplată în urma luptei din 18 (28) Noemvrie dela Șelimber, ci cu mult înainte, pe timpul când Ardealul eră stăpănit de Sigismund Bathori și pe timpul când acesta trăia în strânse legături de prietinie cu Mihaiu. Asta apare limpede din cuvintele citate ale episcopului latin Demetriu Naprágy. A doua greșală e afirmația, că Mihaiu Viteazul ar fi așezat în Bălgrad pe cel dintâiu vlădică român. Neexactitatea acestei afirmații o dovedește mai presus de orice îndoială știrea păstrată de celebrul diplomat iezuit Antoniu Possevino în importanta sa lucrare „*Transilvania*.”

Possevino vizitează la începutul anului 1583, la îndemnul și rugămintea regelui Ștefan Bathori, Ardealul. Din Cracovia a trecut la Bártfa apoi peste Ecsed, Sătmar, Șimleu, Cluj, Aiud la Alba-Iulia, unde a fost primit cu deosebită pompă și căldură din partea principelui. De aci merge la Sibiiu, pe care l-a vizitat cu ochiu scrutător, cum zice editorul său, și peste câteva zile s'a reîntors iarăși la Alba-Iulia. După o petrecere de 47 de zile în Ardeal, unde a desvoltat o activitate uriașă a mers în Cracovia, pentru a raportă lui Ștefan Bathori despre rezultatul vizitației. La începutul anului următor Possevino termină excelenta descriere istorico-geografică a Ardealului. În cartea II, cap 9 al lucrării sale, vorbind despre starea bisericească a Românilor ardeleni, ne spune că *aceștia au un arhiereu, care rezidează în Alba-Iulia ca mitropolit*. (Hanno costovo uno [vescovo] il quale fa residenza în Alba Giulia, come metropolita)¹).

¹) Fontes rerum Transilvanicarum. Tom III. Antonii Possevini S. I. Transilvania (1584) edidit Dr. Andreas Veress. Budapest 1913 p. 64.

O greșală de informație din partea lui Possevino este exclusă. Dânsul s'a ocupat îndată după sosirea la Alba-Iulia (4 Martie 1583) cu gândul de-a scrie un „comentar“ despre Ardeal¹⁾ și astfel s'a nizuț să-și adune datele cele mai exacte. Și apoi este doar vorba despre rezidența unui arhieru, *care se află în același oraș, unde a petrecut și dânsul mai multe zile*. Astfel față de *combinațiile* problematice ale istoricilor și față de povestirea fantastică citată mai sus, informația contemporană și limpede alui Possevino ne silește să admitem, că în Alba-Iulia au rezidat vlădici români și înainte de Mihaiu Viteazul și deci acesta n'a întemeiat episcopia Bălgradului ci a făcut „dintru a sa temelie“ și-a înălțat biserica și mănăstirea, care a servit de-aci înainte de rezidență vlădicească.

ZENOVIE PĂCLIȘANU.

Spiritul bisericii în judecarea cauzelor matrimoniale vinculare.

Primele idei, cari se ivesc în mintea celui, care cetește titlul acestui articol, sunt acestea: care este acel spirit, și unde se poate afla?

Răspunsul la întrebarea a doua este următorul: Spiritul, de care e vorba, se află în toate legile aduse cu privire la cauzele matrimoniale vinculare în provincia noastră metropolitană de Alba-Iulia și Făgăraș, cari legi sunt cuprinse, cu deosebire în conc. provincial din 1882²⁾, și în Instrucțiunea sacrului Oficiu din 20 Iunie 1883. Răspuns la prima întrebare, că adevă, în ce stă acel spirit, nu se poate da, decât aducând înainte singuraticile fragmente din legile, cari privesc cauzele matrimoniale vinculare.

Fragmentul, care răspunde mai bine titlului din fruntea articolului de față și deci ambelor întrebări puse mai sus, este partea dela începutul introducerii în Instrucțiunea sacrului

¹⁾ Vezi scrisoarea din 6 Martie 1583 adresată cardinalului Ptolomeo Galli în *Fontes rerum Transylvanicarum* I, 261.

²⁾ E quasi superfluu să amintesc, că legea este cu caracter teritorial; și că cele ce se scriu aci, se referesc la judecarea cauzelor matrimoniale vinculare în provincia noastră metropolitană gr.-cat. română de Alba-Iulia și Făgăraș; și în urmă, că legi referitoare la cauzele matrimoniale vinculare se află în sute, ba poate în mii de locuri.

Oficiu din 20 Iunie 1883¹⁾, care fragment este următorul: „Precum legătura matrimonială ca oficiu al naturii de a educa pruncii, și de a obține alte bunuri foarte însemnate pretinde, ca viața soților de căsătorie să fie perpetuă și o comuniune absolută, și cu atât mai tare să fie indisolubilă ca Sacrament al Bisericii, zicând Domnul: *ce a împreunat Dumnezeu, omul să nu despartă*; așa nu mai puțin, când s'a încheiat cu vre-una din pedecile, ce se numesc dărâmătoare, și din cauza aceasta nu a fost matrimoniu adevărat, poștește demnitatea Sacramentului, natura iuștiiei și mântuirea sufletelor, ca să se indice sau să se declare, de fără valoare și nul prin puterea legitimă a bisericii, de carea se țin exclusiv cauzele matrimoniale.“

Cu fragmentul citat mă ocup în două moduri și anume mai întâiu explic amănunțit toate părțile lui singurateice, apoi din părțile singurateice explicate, făcând sinteza celor zise, scot în relief lucrurile, cari culminează în fragmentul citat²⁾.

I. Ce privește modul prim de a explica fragmentul, observ următoarele:

1. Legătura căsătoriei se zice *oficiu al naturii*. Sub oficiu în societate înțelegem un mijloc excugetat de puterea legislativă din respectiva societate, și propus membrilor societății aceleia în mod obligator, ca prin mijlocul acesta să se obțină scopul societății. Așa dară oficiul în societate este un ce, care se derivă nu dela membrii societății, ci dela superiorul societății, în care reșede legitime puterea legislativă; este un ce comun, adecă este spre binele tuturor din societate; la respectarea drepturilor și datorințelor legate de oficiu sunt obligați toți membrii societății; oficiul aparține cadrului dominiului de drept public, adecă este un bun al tuturor membrilor din societate; drepturile și datorințele legate de oficiu nu se pot interpreta de oricine și după placul unuia ori altuia din societate, fără singur numai de auctoritatea publică a societății, care auctoritate în explicarea acestor drepturi și datorințe are

¹⁾ Instr. sacr. Oficiu este cu caracter general, va se zică trebuie să o observe toți patriarhii, arhiepiscopii și episcopii de rit oriental în cauzele matrimoniale vinculare.

²⁾ Anume procedez astfel la explicarea fragmentelor, pentru ca judecării bisericești în cauze matrimoniale vinculare, cari în corpul mai multor articole vor avea traduse în românește fidel cele mai multe fragmente din Instrucția sacrului Oficiu, în acelaș timp să poată cuprinde de ajuns și corect tot, ce se află în fragmentele respective.

se procedeze, nu arbitrar, ci coerent cu ordinea socială, adecă cu rânduiala dintre scop și mijloace; drepturile și datorințele legate de oficiu nu se pot vinde, cumpără cedă, șcl..., pentrucă nu putem face contract despre lucruri, cari nu stau sub stăpânirea noastră.

Legislatorii omenești însă au creat oficiile după analogia oficiilor introduse de legislatorul etern, adecă de Dumnezeu, care intenționând scopuri privitoare la întreagă omenimea, a creat și officii potrivite pentru obținerea acelor scopuri. Un atare oficiu este și legătura căsătoriei. Legătura căsătoriei se zice oficiul naturii, ca să se arete, că aparține oficiilor din ordinea naturală, adecă este oficiu natural; ca să se arete, că se derivă dela autorul naturii, adecă dela Dumnezeu, care este și legislatorul și Ziditorul naturii omenești; ca să se arete, că oficiul acesta este strâns legat de natura de om; și în urmă, ca să se arete, că este propriu al naturii omenești (însoțirile dintre animale și plante seamănă cu legătura căsătoriei, dar nu sunt identice). Așa dară legătura căsătoriei este oficiul naturii, adecă un mijloc propus în mod obligator pentru comunitate de Dumnezeu, legislatorul etern și Ziditorul naturii omenești; un ce comun, adecă spre binele tuturor membrilor din societatea omenească; a cărui drepturi și datorințe trebuiesc respectate de toți oamenii; aparținător cadrului dominiului de drept public; a cărui drepturi și datorințe nu este nime competent să le interpreteze, luându-se afară efectele civile ale căsătoriei, de ex. chestiunile de avere dintre soții de căsătorie, afară de Biserica catolică — carea este singura societate religioasă legitimă — și a cărui drepturi și datorințe sunt nealienabile (înțeleg ale legăturii căsătoriei)... zic un mijloc de a propaga specia omenească și de a obține alte bunuri foarte însemnate.

2. Legătura căsătoriei, ca un oficiu al naturii de a educa pruncii și de a obține alte bunuri foarte însemnate, trebuie să *fie perpetuă și o comuniune absolută*, anume:

a) Scopul legăturii căsătoriei este de a naște prunci și de a-i educa, pentrucă natura non intendit simpliciter esse, sed bene esse, adecă natura nu intenționează numai a da existență, ci a da existență bună, care scop nu se poate obține decât așa, dacă legătura căsătoriei între soți ține pe viața întreagă sau este perpetuă. Unii părinți, cari mor mai de timpuriu, produc prunci până la capetul vieții, alții, cari au viață

mai lungă, decum le este puterea de a produce, au de a educa pruncii produși, care educare foarte corect trebuie să se zică, că nu înceată niciodată, nici chiar față de acei fii, cari s'au căsătorit de mult.

b) Un alt scop al căsătoriei este ajutorul reciproc al soților de căsătorie în lucrurile de toate zilele, în lucrurile extraordinare, în caz de morb, de neputință pentru bătrâneță, de a servi, ca un mijloc de stâmpăr pentru poftetele sexuale, cari toate arată, că legătura căsătoriei trebuie se țină pe viața întreagă.

c) Însă deoparte pruncii nu se pot nici naște nici educa, iar de altă parte soții de căsătorie nu-și pot presta ajutorul împrumutat, dacă ei nu se unesc în felul de a pricepe lucrurile, de a le voi, de a le simți; dacă nu-și modelează unul după altul naturelul; dacă nu sunt conduși de aceleaș ideale, de aceleaș principii religioase, de aceleaș aspirațiuni; dacă nu sunt împodobiți cu aceleaș calități sufletești și trupești; dacă nu este între ei proporție de etate, avere, cultură, aptitudine de viață. Cu alte cuvinte fiecare soț cearcă în celalalt soț un alter ego, sau ce tot atâta este: legătura căsătoriei trebuie să fie maritalis conjunctio *individuum vitae consuetudinem retinens*, adecă viața soților de căsătorie trebuie să fie în modul cel mai absolut nedespărțită, sau să fie o comuniune absolută.

3. Însă înțelepțiunea legislatorului etern prevăzând, că diversitatea felului de gândire, voința slabă a oamenilor și focul neîblânzit al patimilor vor cercă se desbrace oficiul naturii sau legătura căsătoriei de însușirile ei naturale, că adecă viața soților de căsătorie să fie perpetuă și o comuniune absolută, ce i-le atribuie legea firii ca isvorâte din scopul ei, a întărit dreptul natural prin dispoziția dreptului divin pozitiv, demândând, *că ce a împreunat Dumnezeu, omul să nu despartă*.

4. Se poate dà cazul, că vre-o căsătorie să se încheie subversând piedecă dărâmătoare de căsătorie, adecă neîmplinindu-se una ori alta dintre condițiunile puse de drept, ce sunt necesare la încheierea validă a căsătoriei. În cazul acesta o atare căsătorie trebuie declarată de fără valoare, după cum este aievea, din motivele sale prin judecătorul competent.

a) Primul motiv, care pretinde să fie declarată de fără valoare căsătoria încheiată cu piedecă dărâmătoare, *este demnitătea Sacramentului*, pentrucă Sacramentul este un lucru

atât de sfânt, încât el însuș pretinde să nu fie susținut altcum, decât ca valid.

b) *Natura justiției* încă pretinde acelaș lucru, pentrucă, fiind iustitia: constans et perpetua voluntas ius suum uni cuique tribuendi, chiar și actelor le dă aceea, ce le compete, că adecă să fie declarate de fără valoare, așa cum sunt.

c) Pretinde *mântuirea sufletelor*, acelaș lucru, pentrucă datorințele soților de căsătorie sunt multe și grele, și la plinirea lor soții au lipsă de harul lui Dumnezeu, care har prin căsătorie invalidă nu se capătă, dupăce matrimoniul invalid nu este sacrament.

d) Autoritatea competentă de a declara atari căsătorii de invalide este numai societatea religioasă legitimă sau biserica catolică, pentrucă însaș natura contractului matrimonial nu se deosebește de natura Sacramentului; și apoi dreptul de a judecă despre valoarea Sacramentelor s'a dat bisericii adevărate. Deci toate judecățile aduse cu privire la valoarea căsătoriei de eretici, schismatici, necredincioși și de societățile civile, nu au nici o valoare iuridică.

II. Ce se ține de modul al doilea de a explică fragmentul adus înainte, observ acestea:

1. Partea primă a fragmentului cuprinde că matrimoniul *este indisolubil*, adecă legătura căsătoriei dintre doi soți de căsătorie numai prin moartea unuia dintre soți se poate desface. Se ivește însă întrebarea, care matrimoniu este indisolubil? Răspundem, că acel matrimoniu, în care a avut loc între soții de căsătorie aceea unire a sufletelor, sau mai corect a voințelor, care se zice validă, pentrucă nu a subversat nici o piedecă dărâmbitoare de căsătorie (acesta este *matrimoniul rat*); și apoi mirii unirea aceasta spirituală validă au confirmat-o prin unirea corporală, adecă prin o atare împreunare trupească, care să fie aptă a produce prunci (acesta este *matrimoniul rat și consumat*, ca se folosesc terminologia canonică).

2. In partea a doua a fragmentului se afirmă, că matrimoniul acela, care s'a încheiat cu piedecă dărâmbitoare de căsătorie, trebuie să se declare prin judecător de fără valoare, adecă este solubil matrimoniul aparent, fie chiar și confirmat prin împreunarea trupească a soților de căsătorie. Să se însemne odată pentru totdeauna, că biserica, când aduce sentință în cauze matrimoniale vinculare, nicicând nu desface legătură

matrimonială validă și consumată, ci declară numai, că legătura matrimonială a fost invalidă dela început și că nu poate stă, deși a fost eventual confirmată prin împreunarea trupească a soților de căsătorie.

3. Fragmentul citat culminează în aceea, că *Biserica este chiar așa de gata să declare de fără valoare matrimoniul invalid, deși consumat, precum este de gata să susțină ca indisolubilă legătura matrimoniului valid și consumat.* Acesta este spiritul Bisericii în judecarea cauzelor matrimoniale vinculare.

Afară de Instrucțiunea sacrului Oficiu mai avem însă și alte legi, cari militează pentru acelaș spirit în judecarea cauzelor matrimoniale vinculare. Le voi grupă aceste în 2 clase dupăcum apără indisolubilitatea matrimoniului valid (a), respective enunță solubilitatea prin sentință judecătorească a matrimoniului aparent (b).

a) Conc. prov. din 1882, Tit. IV, §. 54 zice: „Biserica, ca păzitoarea credinței și a moralității, apără și susține sfînțenia și indisolubilitatea căsătoriei în contra oricărei încercări, care sub pretext de nevaliditate țintește spre desfacerea căsătoriei.“ Conc. și cit. §. 7. are acestea: „Cei ce sunt legați prin căsătorie validă nu mai pot încheia altă căsătorie, pânăcând durează vieața ambilor căsătoriți.“ Iar loc. cit. §. 9: „Căsătoria încheiată între creștini, dacă va fi consumată, numai prin moarte se mai poate desface; pentru aceea între un creștin catolic și între o persoană necatolică a cărei conjuge este încă în vieață, nu se poate încheia căsătorie validă, chiar și când un tribunal oarecare ar fi pronunțat desfacerea legăturii matrimoniale din cauze, cari în biserica noastră nu sunt recunoscute de cauze dărâmătoare de căsătorie.“

b) Conc. Tit. cit. §. 54. alineat. al doilea zice: „Dar dacă s'ar încheia o astfel de legătură matrimonială, care din cauza unui impediment dărâmător, ce-i stă în contră, nu se poate numi căsătorie adevărată, atunci un atare consortiu sau trebuie să se ridice la demnitatea de căsătorie, dispensându-se dela impedimentul acela, sau când aceasta nu ar fi cu putință, să se declare de nevalid și să se desfacă.“ Loc cit. §. 56 are acestea: In toate celelalte cazuri și pentru toate impedimentele, în privința cărora dreptul de a împunna nu este rezervat conjugilor, ori unuia dintre dânșii, *tribunalul matrimonial e obli-*

*gat a procede din oficiu*¹⁾ îndatăce sau prin notorietatea cazului, sau prin arătări, sau în alt mod s'ar dà cauză de ajuns spre aceea." In loc. cit. §. 57 avem: „Ori se împună căsătoria de acela, care are dreptul spre aceea, ori de un alt membru nesuspect al bisericii, *ori se face cercetare din oficiu*, tribunalul matrimonial e dator a dispune totdeauna din oficiu toate celea, ce pot servi spre clarificarea deplină a adevărului." Apoi loc. cit. §. 59 zice: „Dacă despre existența vre-unui impediment se va lăși o faimă, care, luându-se în conziderare toate împrejurările, ar merită atențiune, *atunci tribunalul matrimonial va investiga originea acelei faime*; și după aceea va judecă, dacă e necesar a se face investigațiune." Iar loc. cit. §. 60 are acestea: „De regulă nu sunt a se lua de loc în conziderare arătările despre impedimente, cari numai conjugii au drept a le împună. Când din arătările făcute s'ar constată, că din cauza unui atare impediment căsătoria este invalidă, *atunci se va procedă din oficiu*, pentru ca aceasta sau să se consolideze, sau partea, care are dreptul de a o împună, *să reclame în contra căsătoriei*."

*

Până aci despre spiritul, de care este condusă biserica în judecarea cauzelor matrimoniale vinculare. Dacă prescriesele bisericii, din cari se vede spiritul ei, s'ar observă întocmai, nu aş mai aveà de zis nimic; trebuie se constat însă, că prescriesele acestea ale bisericii și spiritul ei se nesocotesc cu deosebire la forurile de I-a (primă) instanță delegate, fie din neștiință, fie din reavoință — adecă lipsa de dragoste față de așezămintele ei, ori de originea acelor așezăminte (înțeleg divină, ori ominească), — fie din o compătimire rău înțeleasă față de partidele litigante, că adecă de mila singuraticilor, a căror scăderi sunt gugulite, judecătorii isbesc în legătura căsătoriei adecă în oficiul naturei, și prin aceasta subminează baza fericirii familiare, și procură astfel nefericirea la sute de siuguratici, cari urmează. De p. cutare bărbat, ori femeie, se încurcă în raporturi neiertate. Află soțul inocent. Incep cetele, bătăile. Traiul casnic devine iad. Incep tânguirile încoace, și încolo. In scurtă vreme procesul matrimonial vincular este încaminat din punctul silei și al fricei între doi, cari din așa dragoste s'au luat, încât nici n'au așteptat binecuvântarea bi-

¹⁾ Sublinierele sunt ale autorului.

sericii, ci femeia a fugit cu bărbatul, și au trăit câțva timp necununați în fața bisericii. Se culeg probele, cum se pot, și soții se declară de liberi de a încheia alte căsătorii mai ferice. Bărbatul desfrânat, după ce a prădat averea, și alui, și a soției, se căsătorește cu alta, nevoind să știe nimic de 3—4 copilași avuți cu femeia primă. Mama plină de dragoste, dar săracă, rămâne cu cei 3—4 prunci. Lipsa de cuib familiar și avere aduce cu sine neglijarea în formarea caracterului, în câștigarea carierei, se dedau la furt, înșelăciune și altele. La vremea sa cei 3—4 copilași întemeiază 3—4 familii, cu mult mai nefericite, decum a fost a părinților lor. Iată rezultatul: netezești scăderile unuia, și nefericești pe 10 ori 20 de inși, ori mai mulți¹⁾. Acesta este motivul pentru care trebuie să mă ocup și cu abuzul, ce se face în materia de față.

Instrucțiunea sacrului Oficiu din 1883 în §. 21. prescrie: „După publicarea procesului (adecă după culegerea dovezilor), părților litigante li-se dă drept să-și aducă înainte mijloacele de apărare pentru drepturile sale, *dându-le aceloră* (litiganților) *facultate de a folosi ca apărători pe aceia, pe cari îi vor voi ei (litiganții)*, ba mai mult litiganții trebuiesc făcuți atenți la acest drept, ca așa să se închidă calea la reclamări și acuze nedrepte după aducerea sentinței.“ Așadară în procesul matrimonial vincular litiganții se pot folosi și de apărător sau avocat, ales după placul lor. Slujba acestui apărător stă în aceea, că el se apere libertatea litiganților față de legile bisericii, cari o string, explicând canoanele și faptul concret în modul cel mai blând, însă fără a avea dreptul de a perverti sensul canoanelor, și de a mistifica faptul concret.

La forurile noastre de I-a instanță delegate se întâmplă faptul următor: comisar investigator, actuar, referent, asesori, și chiar și defensorul matrimonial se conjură cu toții împotriva căsătoriei, întru cât toți își iau slujba de apărător sau de avocat al litiganților în proces. Dela începutul actelor pro-

¹⁾ Instrucțiunea sacrului Oficiu din 1883 și canoanele Conc. prov. din 1882 în cauzele matrimoniale vinculare formează *jus novissimum* și în deplină *vigoare* pentru provincia noastră metropolitană gr.-cat. rom. de Alba-Iulia și Făgăraș. În mod fals și injurios a acuzat-o dară autorul articolului: *despre divorțiu*, publicat în vara anului 1913 în »Unirea«, că în judecarea cauzelor matrimoniale vinculare *se folosește de canoane învechite*, și că biserica lucră rău, când susține legătura căsătoriei valide și consumate; aducând de pretext aceea, că azi nici nu mai sunt căsătorii adevărate (adecă matrimoniu rat sau valid), după ce căsătoriile se fac din interes material, nu din dragoste.

cesuale până la sfârșitul lor, pretutindenea nu dai de altceva, decât de năzuința în toți membrii forului delegat de I-a instanță de a lucra contra legăturii matrimoniale, și de a apăra libertatea litiganților. Am zis, că chiar și defensorul matrimonial se conjură contra validității căsătoriei, pentru că nici la investigații, nici la desbaterea cauzei, ba la mulți defensori, nici la apelarea cauzei, nu se află în acte absolute nici un argument adus pentru validitatea căsătoriei, deși canoanele expres îl obligă pe defensor, ca să apere cu graiul și în scris cu toate argumentele posibile validitatea căsătoriei. Dar felul acesta de a tracta cauzele matrimoniale vinculare absolut nu se unește cu spiritul bisericii în judecarea cauzelor matrimoniale vinculare, depus în canoane.

Dr. IOAN SÂMPĂLEANU.

Despre jurământ.

— Condițiile necesare la liceitatea lui. —

(II.)

Ca jurământul să fie iertat se recer trei condiții: *adevărul, judecata și dreptatea*, amăsurat cuvintelor lui Ieremie 4, 2 „Jura-vei, viu este Domnul, în adevăr, judecată și dreptate.“

1. **Adevărul** pretinde, ca să nu ne folosim de jurământ spre întărirea minciunii, prin urmare ca vorbele noastre să fie conforme cu convingerea minții noastre. P. e. „jur pe sf. cruce, că am văzut pe Alexandru în pădure.“ Dacă eu sum convins, că l-am văzut, jurământul meu este adevărat, chiar și dacă A. n'a fost în pădure, pentru că eu mărturisesc după știința ce o am.

Știința aceasta trebuie să fie însoțită de o *oarecare siguranță morală*¹⁾, adică să eschidă frica fundată de a nu corespunde realității. Așa încât cel ce joară dubitând în mod prudent și rațional despre ce zice, comite perjur *greu*, ca și cel ce joară pe minciună și ca și cel ce jurând promite, că va face ceva, dar crede, că îi va fi imposibil să împlinească jurământul, căci în ce chip s'a putut el jură, că va face ceeace nu va putea împlini.

Nu orice cunoștință probabilă a lucrului, care excusă dela minciună, ne mântuește și de jurământ strâmb, deoarece oricine — și acesta este modul de purcedere al tuturor oa-

¹⁾ S. Alfonso n. 148, Tamburini l. 3 cap 2 § 1.

menilor — pretinde o mai mare siguranță pentru un lucru, la care se aduce de martor Dumnezeu, decât pentru unul al cărui martor este simpla afirmare a vorbitorului. P. e. Eu, fără să mințesc, pot afirma, că Ștefan s'a sculat azi la orele 5, știind, că el regulat în fiecare zi se scoală atunci. Dar nu pot susține cu jurământ, că s'a sculat la 5 și azi, de nu cumva l-am văzut sculându-se la orele acele și azi.

În general vorbind, se poate face jurământ pe un lucru știut dela un altul demn de credință¹⁾, însă când se joară înaintea judecătorului, jurământul acesta nu este permis, fiindcă acolo trebuie să mărturisim despre lucruri cunoscute personal de noi și nu despre lucruri auzite dela alții²⁾, prin urmare în cazul când jurăm numai, că am *auzit* ceeace afirmăm, nu păcătuim; dar dacă am jură că de fapt lucrul este așa cum zicem, fără de a spune expres, că știm din auzite, păcătuim greu, chiar și dacă ceeace spunem este adevărat și știm, că este adevărat, dar nu avem cunoștință experimentală despre lucru³⁾.

Jurând cu *restricție curat-mentală* se comite perjur totdeauna, fiindcă restricția aceasta este adevărată minciună. Jurând cu *restricție larg-mentală* 1. înaintea celui ce are dreptul să știe adevărul limpede, se comite perjur greu; 2. fără motiv, dar nu înaintea unuia care are dreptul să i-se spună limpede adevărul, se face păcat ușor; 3. din cauză suficientă, chiar și înaintea unui judecător, care însă nu întreabă în mod legitim, nu este păcat de loc⁴⁾. Motivul este, că a) în restricția aceasta Dumnezeu nu se chiamă de martor la un lucru fals și b) se poate întâmpla, că pentru ascunderea unui secret greu să fie absolut necesară o vorbire mai puțin precisă, care însă nici când nu e permis să fie minciună. Însă pentru a putea jură în forma aceasta e necesară o cauză mai gravă, decum s'ar recere, când nu se face jurământ.

S. Alfonso (n. 153 ss.) aduce mai multe exemple practice, când s'ar putea folosi restricția larg-mentală întărită cu jurământ, dintre cari unele sunt următoarele⁵⁾: α) cel ce are bani ascunși, dar de cari are lipsă pentru a-si putea susține viața, poate jură înaintea judecătorului, că n'are nimic; β) cel ce a luat

1) S. Alfonso loc. cit.

2) Gousset I. n. 473, Scavini II° n. 277.

3) Noldin n. 248 b.

4) S. Alfonso n. 151 și 170.

5) Cf. Génicot n. 417.

împrumut, dar și-a plătit datoria, poate jură, că n'a împrumutat, înțelegând, că n'a împrumutat nimic, ce ar mai trebui să plătească; γ) cel ce a iertat altuia împrumutul, ar putea jură, că l-a primit, adică nu mai are pretenziune la acela; δ) preotul poate jură (și când ar fi de lipsă, este obligat să joare), că nu știe nimic despre vre-un păcat auzit în mărturisire, de oarece nu știe, ca să poată spune; tot așa medicii, chirurgii, moașele, secretarii și alți oficianți, când îi leagă un secret al slujbei lor; ε) soția vinovată de adulter, poate jură înaintea soțului său, că nu a păcătuțit, subînțelegând, ca să fie obligată a-i descoperi lui crima.

Sunt nenumărate împrejurările în viață — cum am amintit mai sus — când suntem obligați dintr'o cauză ori alta să păstrăm un secret, din desvălirea căruia ar putea urmă daune grele în familie, în societate, în stat, iar de altă parte suntem recercați și uneori siliți să mărturisim sub jurământ ce știm, și atunci dacă nu ne-am folosi de restricție larg-mentală, ar trebui s'au să tradăm secretul sau să mințim, iar amândouă aceste căi ni-le închide datorința de creștini.

Să luăm un caz practic. La Petru întră noaptea un tâlhar. În două vorbe (sprijinite de frica ce o știe produce un revolver browning) îi spune cauza vizitei acesteia neanunțate: „ori banii, ori viața!” Petru de fapt nu are bani, dar va avea în curând. Tâlharul, după ce s'a convins, scrutând p. e. cassa și socoșile, silește pe stăpân, pe care-l știe om cu frica lui Dumnezeu, să-i joare, că îi va da suma cerută: „ori juri, ori te pușc!” Scurt. — Poate Petru jură cu restricție mentală? Și atunci când zice, că joară, că-i va solvi banii, poate să subînțeleagă „ți-i voi solvi, dacă îți voi fi dator”? Poate, de oarece cauza ce-l îndeamnă este mai mult decât gravă, iar restricția este larg-mentală.

Ori să luăm cazul soției necredincioase. Bărbatul o silește să joare, că e nevinovată. Dacă ea și-ar recunoaște vina, ne putem închipui ce trai ar mai putea să fie în casa aceea, câte suspicionări, câte năcazuri și pe deasupra ar luă poate pentru totdeauna și liniștea soțului său. Dacă ea n'ar vrea să joare, bărbatul, după indiciile pe cari le are, o acuză de necredință și îi face viața amară. Ea deci trebuie să joare și va jură cu restricție larg-mentală, cum am amintit mai sus.

Dacă cel ce joară cu restricție larg-mentală, nu ar avea cauză suficientă să se folosească de ea, dar ar jură pe dreptul,

ei ar păcătul numai păcat ușor¹⁾, afară de cazul când ar jură înaintea unui judecător legitim, ori în contracte îngreunătoare, ori bilaterale²⁾; ori când deaproapele ar putea avea o pagubă grea pe urma jurământului³⁾.

Când la jurământ lipsește condiția *adevărului*, avem totdeauna păcat de moarte, fiindcă este o nereverință gravă a aduce de mărturie pentru minciună (fie și mică) pe Dumnezeu. În scaunul mărturisirii însă vom fi foarte atenți, mai ales când se spovedesc copii și oameni simpli, și nu vom crede așa ușor, că au făcut păcat greu, întărind cu jurăminte adevărate (!) minciuni ușoare, deoarece foarte mulți sunt scuzați de ignoranță, iar pe alții îi scuză lipsa de deliberare, mai ales când se joară în mânie.

De aici urmează, că este oprit sub păcat greu să pretinzi jurământ dela unul, pe care îl ști (neavând nici un dubiu), că va jură strâmb⁴⁾, afară de atunci când ar întreveni o cauză justă ori necesară (p. e. în procese, în afaceri de contracte), pentru că dai altuia ocazie de perjur și păcatul altuia nu-l putem permite fără motiv deajuns.

2. Judecata pretinde, ca la facerea jurământului să ne folosim de discreția și reverința, pe care o cere un act religios. Discreția voește, ca să nu jurăm, decât din un motiv rațional⁵⁾. Prin urmare nu este permis, ca pentru toate nimicurile să se facă jurământ, chiar și când ar fi de lucruri drepte. Dar *lipsa discreției și a reverinței nu este decât păcat ușor*, care se reduce aproape numai la luarea îndeșert a numelui lui Dumnezeu⁶⁾. Pe cei ce au datina să joare tot mereu, însă pe dreptul, nu-i putem obliga sub păcat greu să se lase de datina aceasta. Dacă însă joară încontinuu și pe dreptul și pe nedreptul, ei au contras o datină păcătoasă, mortală și ne vom sili cu toate puterile să-i desvâțăm de ea, dar dacă sunt oameni simpli⁷⁾, cari de cele mai multeori nu reflectează

¹⁾ S. Alfonso l. cit.

²⁾ Génicot l. cit.

³⁾ Ballerini—Palmieri n. 57.

⁴⁾ Génicot n. 302.

⁵⁾ Homo apostolicus 5 n. 14.

⁶⁾ Ballerini—Palmieri n. 33.

⁷⁾ Notăm, că atunci când zicem „oameni simpli“, nu înțelegem numai pe țărani ori pe copii, ci pe toți cei puțin instruiți în lucrurile religiunii. De multeori se întâmplă, că unii intelectuali să fie cu mult mai simpli în chestii religioase, decât foarte mulți țărani și prunci.

la greutatea păcatului acestuia ne vom feri, după sfatul sf. Alfonso n. 150, să le spunem expres, că păcătuiesc greu.

3. Dreptatea ca recerință a jurământului pretinde, ca pe Dumnezeu să nu-l aducem de martor, că vom face un păcat (în jurământul de promisiune) ori când însuș actul (nu obiectul) afirmării noastre este un păcat (în jurământul de aserțiune). P. e. Zicând „să mă facă Dumnezeu să nu-mi mai pot vedea nevasta și copiii, dacă nu te voiu ajuta să omori pe Pavel“, se comite un jurământ de promisiune, prin care se ia obligamentul de a coopera la un omor, și avem păcat împotriva dreptății jurământului. Tot așa, când cineva laudându-se, că el a ucis pe Pavel, ar zice „jur pe Dumnezeu, că nu N. N. ci eu am împlântat cuțitul în inima ticălosului aceluia de Pavel“, avem jurământ de aserțiune, care e păcat împotriva dreptății recerute la jurământ.

Când *obiectul jurământului de promisiune este un păcat greu*, însuș jurământul este păcat greu în contra virtuții religiunii, pe lângă păcatul greu pe care-l constituie însaș promisiunea. Prin urmare când cineva promite cu jurământ, că va omori pe altul, face două păcate de moarte, promisiunea omorului și aducerea de mărturie a lui Dumnezeu pentru lucrul acesta păcătos. Când păcatul promis cu jurământ are în sine o maliție dublă, adăugându-i-se și răutatea jurământului, avem trei păcate. P. e. Crâsnicul Ion promite cu jurământ, că va fură sf. potir al bisericii, care acum se află la preotul. El comite cu voința de a fură, un păcat de furt, cu voința de a fură sf. potir, un sacrilej, și prin aducerea lui Dumnezeu de martor, un jurământ rău.

Când *obiectul jurământului de promisiune este un păcat ușor*, probabil avem numai păcat ușor.¹⁾ 1. În teorie pare mai probabil, că și atunci este păcat greu, dupăcum afirmă sf. Alfonso, Génicot și alții, deoarece se pare a fi o nereverință gravă folosirea numelui lui Dumnezeu ca întărire pentru un păcat, binecă ușor. 2. Totuș părerea contrară în practică e solid-probabilă, susținută de Noldin, Lehmkuhl, Busenbaum, Suarez și alții și poate fi urmată cu conștiința liniștită, cu atât mai vârtos, că cei ce joară, că vor comite unele păcate ușoare nu reflectează, că își iau un obligământ întărit de mărturia lui Dumnezeu să facă păcatul acela.

¹⁾ Busenbaum la s. Alfonso n. 146; Suarez c. 19 n. 3-8; Noldin n. 255; Lehmkuhl n. 413 B.

La *jurământul de aserțiune* defectul dreptății nu provine din obiectul rău al jurământului¹⁾. Deci dintr'o cauză justă se poate aduce Dumnezeu de mărturie și pentru un obiect rău. P. e. Înaintea judecătorului faci jurământ, că tu ai furat din banii satului. Și prin aceasta nu păcătuiești, numai să fie drept ce spui. Pentrucă tu de fapt mărturia lui Dumnezeu o invoci pentru un lucru adevărat (furtul comis), iar nu pentru unul fals.

Lipsa dreptății în jurământul de aserțiune reiese din ne-dreptatea (neonestitatea) afirmării jurate ca atare și astfel de jurăminte nu sunt păcate de moarte, ci numai păcate ușoare, chiar și dacă fapta jurată ar fi păcat greu. Dar în cazul când prin jurământ se promovează în mod grav și eficace păcatul greu jurat, atunci însuș jurământul este păcat greu. Dumnezeu de fapt se aduce de martor la un lucru adevărat, iar împrejurarea, că adevărul acesta este un rău, nu constituie o injurie gravă, ci numai o nereverință venială; luându-se însă Dumnezeu de martor pentru a promova în mod grav păcatul mortal, se face un abuz greu cu numele lui.

De aici urmează: 1. că cel ce fălindu-se, joară, că s'a certat ușor, că a mințit ușor, că s'a mâniat ușor, că a furat un lucru mic etc., comite două păcate ușoare, unul pentru fala de păcatul ușor de mai demult și unul împotriva religiei pentru jurământ; 2. cel ce se fălește și joară, că a înșelat în materie gravă etc., face două păcate, unul greu pentru lauda păcatelor grele, altul ușor pentru jurământ²⁾; 3. cel ce joară, o calumnie grea, ori o detragere grea a numelui altuia, comite două păcate de moarte, unul pentru calumnie etc., altul pentru jurământul, care promovează în mod eficace calumnia ori detragerea, fiindcă cei ce îl ascultă, auzindu-l jurându-se, mai iute îl cred.³⁾

Din toate cele zise, se vede cât de mult trebuie să înziste preoții, ca să stârpească datina jurământului, care în multe părți s'a înrădăcinat în poporul nostru, așa încât cu cea mai mare ușurință mulți joară pe nedreptul, chiar și înaintea judecătoriei. Le vor arăta cum cei ce joară tot mereu a) își pierd cu ușurință vaza și autoritatea între oameni, cari vor zice, că nici ei înșiși nu simt, că ar putea cineva sta pe

¹⁾ Génicot n. 303; Lehmkuhl n. 412. A.

²⁾ S. Alfonso l. cit. Suarez c. 12 n. 8.

³⁾ Lehmkuhl n. 4125 A; Génicot l. cit.

vorba lor, ci au lipsă de jurământ, ca să și-o întărească; b) se fac vinovați de mânia lui Dumnezeu, care pedepsește foarte strict pe cei perjuri; c) se deosebesc de creștinii adevărați, cari sunt simpli și limpezi la vorbă și cuvântul lor este amăsurat vorbelor Domnului: așa și așa; nu și nu. (Mat. 5, 38).

Dr. IOAN COLTOR.

In jurul unei fraze liturgice.

— *Σοφία ὀρθοί* —

În textul sf. liturghii de două ori aflăm cuvintele *Σοφία, ὀρθοί*, anume la văhodul dela fericiri și înaintea citirei sf. evanghelii. În liturghierele noastre vechi exclamarea aceasta o aflăm tradusă în forma: „Cu înțelepciune dreaptă“, iar în cel nou, edat la 1905, ea este redată cu totul într'alt sens fiind tradusă cu: „Înțelepciune, drepti!“

Deosebirea dintre aceste două forme ale traducerii românești fiind esențială, am socotit că nu va fi lipsit de interes, să examinăm puțin înțelesul cuvintelor citate și să vedem: 1. care e cauza acestor traduceri deosebite; 2. care e bună și 3. care e adevăratul înțeles al acestei exclamări.

Mai întâiu de toate ni-se impune întrebarea, cum au putut redă traducătorii noștri vechi — altfel destul de conștiențioși — propoziția atât de clară: *Σοφία ὀρθοί* în forma: „Cu înțelepciune dreaptă“, când substantivul *σοφία* e de genul feminin și se află în nominativul singular, iar adiectivul *ὀρθοί* e în genul masculin și stă în pluralul nominativ, respective în vocativ? Să fi greșit într'un chip atât de vădit împotriva gramaticii ni-se pare cu neputință. Traducerea aceasta poate avea o singură explicare și anume în liturghierele vechi grecești nu a putut fi: *Σοφία, ὀρθοί*, ci *Σοφία ὀρθῆ*, ceea ce înseamnă: Înțelepciune adevărată sau dreaptă. Iar traducătorul neaflând adevăratul înțeles al acestor cuvinte, a confundat nominativul *σοφία ὀρθῆ*, cu dativul *σοφίᾳ ὀρθῆ*, ceea ce s'a putut foarte ușor, fiindcă în codicii vechi grecești lipsesc atât accentele cât și „iota subscriptum“, cari singure evidențiază deosebirea celor două cazuri. Numai așa s'a putut, că traducătorul în loc de: Înțelepciune adevărată a pus: Cu înțelepciune dreaptă.

Când și cum s'a făcut schimbarea în textul grecesc, cum s'a prefăcut cuvântul *ὀρθῆ* în *ὀρθοί*, nu se poate ști cu sigu-

ranță. Foarte probabil e însă, că cutare scriitor bisericesc, aflând de un nou-sens propoziția: σοφία ὀρθή, adică: înțelepciune adevărată (dupăce înțelepciune neadevărată, recte: falsă, nu este!) transcriind textul liturghiilor a modificat cuvântul ὀρθή în ὀρθοί, dându-i astfel înțelesul de: „dreptilor“ (vocativ!). Aflându-se apoi în liturghierul nou grecesc: σοφία, ὀρθοί, tâlcuitorul nostru a tradus verbal: „Înțelepciune, drepti!“

E bună traducerea aceasta? Ba! Nu e bună, fiindcă cuvântul ὀρθοί — precum am zis mai sus — se află în vocativ, deci în cazul cel mai bun ar trebui să fie: dreptilor! Înțelepciune, dreptilor! Dupăcum cetim în sf. Scriptură: „Vai vouă, fariseilor și cărturarilor fățarnici“, iar nu: „Vai vouă cărturari și farisei fățarnici!“ La aceasta ce-i drept, se obiectionează, că cuvântul ὀρθός aici nu înseamnă „dreptcredincios“, ci: oblu, drept, în sens fizic, iar nu în sens moral. Dar nu e așa. Anume, adiectivul ὀρθός — care vine dela verbul ὀρθόω = a îndreptă, a conduce pe calea cea adevărată, înseamnă în rândul primii drept în sens moral (ὀρθοδοξία, ὀρθόλογος) și numai în locul al doilea are înțelesul dreptății fizice: oblu. Adevărul acestei afirmări reiese din contextul textului nostru liturgic, respective din acțiunile noastre liturgice împreunate cu această exclamare. Întâiu de toate în bisericile orientale nefiind bănci și nefiind îndatinat îngenunchiatul, credincioșii eo ipso *trebuiau* să stee *drepti*, deci apostrofarea preotului, să stee drepti, nu poate fi interpretată în senzul unei provocări de-a se ridică. Apoi când zice preotul cuvintele: Înțelepciune, drepti? Atunci, când a făcut văhodul dela fericiri, a stat puțin în ușa împărătească și se pregătește să între în altar. Dacă intenția ar fi fost să provoace credincioșii să se ridice și să stea drepti, trebuia să o spună înainte de ieșirea cu evanghelia.

Din acestea urmează, că ambele traduceri, atât: Cu înțelepciune dreaptă, cât și: Înțelepciune, drepti, sunt greșite. Ba mai mult, chiar și textul liturghierelor grecești mai noue încă e greșit, căci în original nici decât nu a putut fi: Σοφία, ὀρθοί, ci la tot cazul a trebuit să fie: Σοφία ὀρθή.¹⁾

¹⁾ Cumcă în textul original grecesc e eroare, reiese din propoziția dela cetirea evangheliei, unde se zice: Σοφία, ὀρθοί, ἀκούσωμεν τὸν ἅγιον Εὐαγγέλιον = Înțelepciune, dreptilor, să *ascultăm* sfânta evanghelia! — Deci, dacă în original ar fi: σοφία, ὀρθοί, în mod firesc ar trebui să fie: Înțelepciune, dreptilor, să *ascultați* sfânta evanghelia! Dar nu e așa.

Care e dar adevăratul înțeles al acestei exclamări? Înțelesul verbal — cum am arătat — ar fi: Înțelepciune dreaptă, ceeace — după cum bine a rezonat și schimbătorul textului grecesc — e în cazul cel mai bun: un pleonasm. Înțelesul adevărat îl vom afla, dacă vom consulta o altă traducere paleoslavă. Acolo aflăm atât la văhodul dela fericiri, cât și înainte de cetirea evangheliei exclamarea: *мѡдрост мѡдрости* (mudrost mudrosti), ceeace înseamnă: *Înțelepciunea înțelepciunilor*. Iată deci, ce vrea să zică cuvântul *σοφία*! Nu are înțelesul de dreaptă (sau drepti!), ci este un fel de întărire, de subliniere a cuvântului *σοφία*. *Σοφία σοφῶν* înseamnă: *Adevărata înțelepciune*, sau: *Iată adevărata înțelepciune!*

Adevăratatea deducerii noastre o întărește mai întâiu de toate însuș ritul. Și anume: preotul ieșind cu evanghelia și înălțându-o (deci nu făcând cruce cu ea, cum e datina la noi!) o arată poporului zicând: Iată adevărata înțelepciune! la ce poporul răspunde: „Veniți să ne închinăm și să cădem la Hristos“ — celce ne-a adus nouă adevărata înțelepciune! Tot așa și înainte de cetirea sf. evangheliei preotul atrage luarea aminte a poporului, să fie cu băgare de seamă, că ceea ce vor auzi acum este: adevărata înțelepciune, înțelepciunea înțelepciunilor! (Vezi analogia: „Cântarea cântărilor“, adecă, cântarea cea mai frumoasă între toate cântările.)

În presupunerea aceasta ne întărește apoi și faptul, că înainte de cetirea apostolului sau a prorocilor, preotul, respective diaconul exclamă: „Să luăm aminte! — Înțelepciune! — Să luăm aminte!“ — Aceeaș provocare ca la evanghelie, cu deosebirea, că aici preotul nu subliniează cuvântul: înțelepciune, nu-i zice: înțelepciunea înțelepciunilor, vrând prin aceasta, să arete, că adevărurile cuprinse în evanghelie, cari provin nemijlocit dela Hristos, stau mai presus, decât cele cuprinse în Apostoler, cari provin numai în chip mijlocit dela Mântuitorul, și că evangheliei i-se cuvine deci mai multă și mai intențivă luare aminte, decât apostolului sau prorocului. —

Prin șirele aceștea, cari n'au pretenția unei prea mari erudiții în materie de liturgică, am voit mai mult să atrag atenția celor ce se ocupă mai amănunțit de această știință asupra unei chestiuni, care nu poate fi trecută cu vedere. Mie unul, direcție indicată, mi-se pare singura bună.

SIMION GOCAN.

INSEMNĂRI.

Acțiune pentru pace. E aproape un an, că popoarele din Ungaria așteaptă cu sentimente diferite încheierea tratativilor începute între premierul țării și între conducătorii aleși și recunoscuți ai poporului român. Se spune, că chiar în zilele acestea ori va răsări soarele cald și plăcut al păcii binefăcătoare, ori se va porni vijelia plină de urgie, a cărei ravajii, în grădina admirabilă de popoare și de bunătăți naturale, care se cheamă Ungaria, nu se pot prevedea. Vorba e de apropierea și în timpuri liniștite alor două popoare, cari în timpuri grele au apărut umăr lângă umăr întregitatea și independența statului comun, vorba e de înțelegerea alor două neamuri, cari locuiesc în aceeaș curte și sub acelaș coperiș, a căror moși și strămoși au făcut scaldă comună de sânge și au ridicat aceleaș mobile de oase pe câmpiile răsboaielor purtate împreună.

Chestiunea aceasta de capitală importanță pe lângă latura politică, cu ce noi nu ne ocupăm, are și o față culturală, luminată de evanghelia Domnului Hristos, și potrivnică tuturor nedreptăților făcute de indivizi contra indivizilor, ori de popoare împotriva altor popoare. Noi, cari avem de idealul vieții pe Principele păcii și suntem datori, chiar și în virtutea slujbei noastre, să înălțăm rugăciuni pentru *pace*, pentru *pacea a toată lumea*, voim sincer înfăptuirea dorințelor noastre, ce le îmbrăcăm de atâtea ori în cuvintele: *Pace tuturor*, cari sunt și dorințele atâtor inimi nobile din atmosfere înalte și ale mai multor inimi pline de durere, din pătura de jos.

Trăim în o țară creștină, în care au libertate o mulțime de confesiuni religioase, cari toate zic, că sunt ale lui Hristos. Confesiunile au preoții lor și nu-i caz rar la noi, că chiar și în comune rurale sunt câte 3—4 preoți. Dacă toți preoții aceștia ar munci cu o sârguință, ce nu cunoaște oboseală, pentru realizarea între oameni a dreptății, pentru înăbușirea egoismului descreerat și pentru practicarea dragostei, care „se mi-lostivește... nu pizmuește... nu se îndărătnicește... nu se trufește... nu caută ale sale... nu se întărită, nu gândește răul, nu se bucură de nedreptate, ci se bucură de adevăr...”, dacă dragostea creștinească s'ar cultiva în realitate în instituturile de învățământ din satele și orașele, cari împetrițesc țara noastră și s'ar propovădui în atâtea palate, cari se ridică, — se spune —

pentru promovarea culturii, pe urmă dacă atâta oameni: bărbați și femei, cari ar socoti de cea mai insuportabilă ofensă judecata, că sunt inculți, dacă acestia ar arătă cultura în fapte și nu în un meșteșug de cuvinte, în gesturi și în îmbrăcăminte: atunci de grabă ar veni și la noi împărăția păcii.

Creștinul adevărat și omul într-adevăr cult, cât atârnă dela el, trăește în pace cu toți. Nimănui nu-i face nedreptate. Ceea ce crede, după o judecată cuminte, că ar dori să-i facă alții, aflându-se el în o anume situație, face și el acelora, pe cari îi vede în astfel de împrejurări. Prețuește virtutea și urește păcatul, dar nu pe păcătos. Prețuește pe omul, care ține la originea, la legea, la limba și la datinile sale. Alungă dela sine gândul, că numai el ar fi cinstit, patriot bun, capabil de cutare slujbă și vrednic de cutare poziție și se înfioară la dorința de a vede pe altul ingenunchiat și încătușat înaintea sa. — Pe urmele dreptății și ale iubirii înaintează pacea și dispar conflictele sălbatice și neînțelegerile regretabile dintre oameni, convingându-se cel puțin majoritatea, că mai întâiu chiar pentru învingător e foarte păgubitoare lupta purtată cu desconsiderarea principiilor și a valorilor morale.

Fi-va pace în condițiuni acceptabile, se va face pace în zilele acestea pe temeiul dreptății și al iubirii? Nu se poate ști. Evanghelia lui Hristos însă, reputația statului și năzuințele serioase pentru cultura și bunăstarea popoarelor conlocuitoare vor aduce și vor statornici pacea și la noi.

Pentru întărirea nădejdelor noastre de pace și pentru a arătă cum s'a lucrat pentru aplanarea dușmăniilor vechi, amintesc admirabila pace, ce s'a încheiat înainte cu câțiva ani între republicele vecine: Argentina și Chile din America sudică. Mai multe zeci de ani au trăit în cea mai mare dușmănie acestea două state. Ura, invidia, defaimările, jafurile și uciderile erau la ordinea zilei între locuitori. La Paștile anului 1900 episcopul catolic Benavente a vorbit despre binecuvântările păcii și blăstămum certelor, exprimându-și dorința să vină timpul, ca statua lui Hristos, de pe culmea muntelui Andes, să vestească și celor din Argentina și celor din Chille pacea iubirii creștine. Glasul episcopului din Argentina a aflat resunet și peste muntele Andes, în Chille. Episcopul de aici încă a început să propovăduască pacea cu mare zel și multă însuflețire. Amândoi arhieriei au predicat pacea lui Hristos din sat în sat și din oraș în oraș, având la început puțini aderenți: preoțimea și

mai multe femei. Incetul cu încetul adevărul a cucerit tot mai multe inimi și din toate părțile au fost inundate cele două parlamente cu petițiuni pentru pace. Presiunii venite dela popor au cedat și guvernele și parlamentele. S'a încheiat pacea... S'au înfrățit popoarele. S'au redus poverile înaintea aproape insuportabile. S'au sistat lucrările pentru întăririle dela periferii. Năile de războiu parte s'au vândut, parte s'au străformat în năi comerciale, iar în urma stăruințelor laudabile ale președintei reuniunii femeilor catolice din Argentina, din o parte a tunurilor așezate în fortărețe s'a făcut o colosală statuie a Domnului Hristos, care în 13 Martie 1904 s'a ridicat pe creasta muntelui Andes, în mezuina celor două state. Veselitu-s'au atunci toți preoții și laicii, civilii și ostașii, cântat-au muzicile militare imne de pace, s'gduit-a bubuitul tunurilor munții pentru a vesti pace și nu omor și înălțatu-s'au în toate bisericile rugăciuni de mulțumită și pentru o pace statornică.—

De vreme ce pacea numai așa poate fi durabilă, dacă o închee popoarele, ori cel puțin o ratifică ele în mintea și inima lor, nădăduim, că și la noi se vor afla bărbați, cari vor lucra în mijlocul popoarelor pentru lățirea ideii unei păci cinstitute și pentru delăturarea momentelor și a motivelor susținute în mod măestrit de o parte a presei fără inimă pentru a provoca neîncredere, neînțelegere, dușmănie și conflicte între membrele aceluiaș corp. În acțiunea aceasta pentru pace adâncă și statornică vor lua parte toți, cari cred în operele mari ale creștinismului și ale culturii și cari doresc sporirea și conservarea acestor opere.

Senior.

*

Euthanasia. Intr'un număr mai recent al „Românului“ din Arad, autorul unui foileton științific a atins pe scurt înțelesul cuvântului ultra modern din fruntea acestor șire și de aceea credem că e bine să ne ocupăm și noi puțin de mișcarea pe cât de umană în formă, pe atât de barbară în fond a celor, cari propagă teoria „morții bune“.

Gândul unei curmări prin act violent a suferințelor unui bolnav, ce suferă de ceva boală incurabilă, s'a născut — în epoca civilizației moderne bineînțeles — mai întâiu în creerul unui monist cu numele Roland Gerkan. În decursul unei boale grele așazicând incurabile — din care totuș s'a ridicat —, ale cărei chinuri le-a suferit foarte anevoie, Gerkan a ajuns

la convingerea, că are datorița morală (sic!) de a porni mișcarea în interesul euthanasiei. A pregătit deci un proiect de lege și l-a trimis capului moniștilor, lui Ostwald, care și-l-a însușit în întregime publicându-l, prin luna Maiu 1913, în revista lor „Das monistische Jahrhundert“.

Asupra acestui proiect, sau mai bine zis în favorul lui, s'a pornit apoi o vie discuție prin bercurile moniste, și pe cât știm el a fost prezentat deja și câtorva camere spre desbatere. O orientare mai temeinică asupra esenței acestei mișcări o poate da însuș proiectul, ale cărei puncte principale sunt următoarele: § 1. Orice bolnav incurabil are dreptul euthanasiei, sau cu alte cuvinte are dreptul să ceară ajutorul medicului pentru a muri (Sterbehilfe). § 2. Pentru câștigarea acestui drept bolnavul trebuie să se îndrepte către judecătoria competentă. § 3. Pe baza cererii, judecătoria dispune vizitarea bolnavului prin medicul judecătoriei și alți doi specialiști. La dorința se admit și alți medici. Vizita medicală trebuie să aibă loc cel mai târziu la opt zile dela înaintarea cererii. § 4. Despre vizita medicală se ia protocol însemnându-se părerea științifică a medicilor dacă boală este incurabilă, sau ba. § 5. Dacă pe baza vizitei medicale se poate constata, că boala după toată probabilitatea se va sfârși cu moarte, judecătoria va acorda bolnavului dreptul la euthanasia, iar în caz contrar cererea se respinge. § 6. Cine, la dorința expresă, omoară pe bolnav fără durere nu se pedepsește, dacă conform § 5. i-s'a votat bolnavului dreptul la euthanasie, sau dacă prin cercetare ulterioară se poate constata, că respectivul suferea de ceva boală incurabilă (!) § 7. Cele cuprinse în §§ 1—6 au valoare și pentru cei schilavi.

Impotriva legii fundamentale a moralei creștine, că omul nu e stăpân pe viața sa, proiectul acesta al moniștilor proclamă deci întronarea libertății omenești de-a dispune peste viața proprie și determinarea adevărului etern al sf. Scripturi, care zice: „Vedeți, că singur eu sunt, și nu este Dumnezeu afară de mine; eu omor și dau viață, eu rănesc și vindec și nu este cine să vă scape din mâna mea“ (Deut. 32, 39). Și, Doamne, cine ar putea spune câte mișelii și atentate de cele mai înfiorătoare nu s'ar putea ascunde sub masca „blondei bestii“, căreia i-s'ar zice „moarte bună“.

E caracteristică motivarea acestui proiect, ca adecă „după ce am răpit oamenilor credința în Dumnezeu, care era în

stare să aline chinurile boalei, să ușurăm pe altă cale suportarea sfârșitului plin de dureri al omului". Decât nu este asta calea, ci revenirea la credința în Dumnezeu...

Să credem, că nu se va găsi țară, în care acest proiect să devină lege!

Dr. Alexandru Rusu.

CRONICĂ.

Biserica românească în „Cadrilater“. Prin anexarea noului teritor la regatul României, afacerile bisericești ortodoxe ale Cadrilaterului, în virtutea constituției și a canoanelor cari normează autocefalia bisericii ortodoxe din regat, au ajuns, să fie de competența sf. Sinod al acelei biserici. Feliul de aranjare a acestor afaceri urmă deci să fie normat din partea acestui sf. Sinod. În sesiunea de toamnă a anului trecut, chestia a și fost pusă la ordinea zilei și după lungi discuții s'a primit în urmă propunerea mitropolitului Pimen al Moldovei, acceptată și din partea guvernului.

În virtutea acestei hotărâri, votate în 21 Octomvrie 1913, chestia se aranjează deocamdată numai provizor, și anume în modul următor. Sf. Sinod delegă un Arhiepiscop, membru al sf. Sinod, care „cu arhierescul dar va orându-i cele pentru hirotoniri de preoți și diaconi, după nevoile bisericești din Cadrilater, în conțelegere cu guvernul țării. El va face administrație bisericească potrivit canoanelor bisericești, a legilor și a regulamentelor țării noastre“. Poziția acestui Arhiepiscop va fi asemenea cu poziția unui ierarh cu scaun administrativ bisericesc, fiind pomenit ca Arhiepiscop în rugăciuni de preoții din Cadrilater. Sf. mir va fi luat dela mitropolia Ungro-Vlahiei și prin urmare el nu va putea sfinți sf. mir. Va putea însă tipări antimise în numele său și le va putea sfinți împărțindu-le fără plată la toate bisericile ortodoxe din Cadrilater. „Delegatul sf Sinod va avea un vicar, de care se va ajuta în conducerea afacerilor bisericești, iar pentru afacerile judecătorești va avea un Consistor la fel cu cele de pe lângă scaunele chiriarihale ale țării, precum și personalul necesar pentru administrație, ca: protopopi, revizor eclesiarhic și cel al cancelariei“.

Aceste sunt dispozițiile mai însemnate, cari asigură bisericii române din țară o influință hotărâtoare în afacerile bisericești ale populației autohtone din Cadrilater. Încă de pe acum

se spune însă, că acest provizoriu nu va dura mult, deoarece în proiectul de modificare a constituției s'a pus în vedere pe seama acestui teritoriu o eparhie cu totul de sine stătătoare. (ar.)

*

„La precedența del matrimonio civile“. La începutul lunii curente guvernul italian a prezentat camerei, acum pentru a 5-a oară, proiectul său de lege, prin care vrea să legitimeze precedența căsătoriei civile față de cea bisericească. Faptul acesta agită acum toate cercurile regatului italian în cea mai mare măsură. Radicalii, la dorința și stăruințele cărora s'a început această nouă mișcare pentru degradarea căsătoriei la rolul unui simplu contract civil, mișcă toate pietrele pentru ca de astă dată să dovedească lumii, că Italia nu stă înapoiă țărilor „civilizate“, cari au deja această lege, iar de altă parte fiii credincioși ai bisericii luptă din răspuțeri pentru apărarea așezămintelor ei dumnezești.

Ce privește istoricul acestei chestiuni, este de însemnat, că legătura civilă de căsătorie există în Italia, respective în regatul sardic de pe atunci, încă din 1852. Numai cât ea nu trebuie să precedeze cununia bisericească, și preotul care cunună pe cineva înainte de a fi făcut legătura civilă nu putea fi pedepsit. Firește gruparea radicală a cercat tot mereu schimbarea acestei stări de lucruri, mai ales după înfăptuirea ideii „mărețe“ a Italiei unite. În patru rânduri și anume în 1876, 1892, 1893 și în 1899 au reușit să vină cu proiecte de legi referitoare la această precedență, dar n'au isbutit niciodată. În fața rezistenței elementare a masselor mari ale poporului credincios bisericii, care se manifestă nu într'atâta în parlament, unde erau slab reprezentate, ci dealungul și dealatul țării, acțiunea lor a suferit totdeauna naufragiu.

Acum încearcă de nou. Proiectul de acum prevede, că preoții nu pot să cunune pe nime, dacă nu a făcut mai întâiu legătura civilă, și fixează pentru caz de contravenție pedeapsa de 100—1000 lire pentru primul caz, și 200—2000 lire pentru cazuri repetite. Față de legile vigente la noi, proiectul italian are specialitatea, că și contrahenții pot fi pedepsiți cu pedeapsă dela 100—1000 lire.

Care va fi soarta acestui proiect, nu se poate spune cu siguranță. Fapt e, că biserica și-a angajat în aceasta luptă toate puterile ei, și cum grupa parlamentară a catolicilor încă e mai

mare ca în trecut (sunt vre-o 30 de deputați), iar peste 200 de deputați liberali au fost aleși numai în urma pactului *Gentiloni*, garantând, că vor lupta pentru minimalul pretenziunilor catolice — lupta pare că se va decide și de astădată în favorul bisericii. „Unione cattolica popolare“, condusă de contele *della Torre*, mișcă toate pietrele în interesul acestei biruințe.

Vom vedea, dacă Italia catolică se va dovedi mai puternică ca Ungaria catolică! (ar.)

*

Maeterlinck pe Index. De câteori Scaunul apostolic al Romei își deprinde puterea sa de îndrumare a bisericii catolice, într'o formă, care atinge cât de cât interesele spirituale ori materiale, și mai ales aceste din urmă, ale dușmanilor oricărei vieți creștine, presa mondială, de un caracter atât de pronunțat necreștinesc, dă alarmă și cearcă să revoluționeze opinia publică împotriva „atitudinii reacționare a Romei“.

Așa s'a întâmplat și acum din prilejul punerii la indexul cărților oprite a scrierilor „favoritului“ scriitor francez Maurice Maeterlinck. Congregația romană, care se ocupă exclusiv cu chestii de această natură, a găsit anume, că în scrierile lui Maeterlinck, și mai cu seamă în „Le tresor des humbles“ (comorile săracilor), „Sagesse et destinée“ (Înțelepciune și destin), și „La mort“ (moartea), sunt lucruri a căror citire, fiind vorbă de un mare scriitor, constituie o continuă primejdie pentru curățenia credinței și moralității creștine. Și-a făcut prin urmare datorința, a cărei neglijare ar fi fost păcat, și a exoperat opreliștea amintită, prin care se interzice citirea scrierilor lui Maeterlinck.

Pentru oricine, care înțelege marea răspundere ce o are Scaunul apostolic al Romei întru înaintarea sufletească a credincioșilor întregii biserici, lucrul acesta nu va cuprinde nici o peatră de sminteală. Dar în aceeaș vreme oricine, care cunoaște ura ce se poartă de anumite cercuri, atât de influente în presa mondială, bisericii creștine, va înțelege că aceasta presă nu putea să nu vină și din acest prilej cu grelele învinuiri, pe cari le-a adus Scaunului sf. Petru.

Dar „câinii latră — caravana merge înainte!“ (ar.)

*

Epizod din viața catolicizmului din Rusia. În legătură cu mișcarea mai recentă din biserica Romei, care tindește întărirea simțului religios prin o cât mai deasă primire a

sf. cuminecături, am socotit că e folositor să încreștăm următoarea întâmplare dela începutul veacului trecut:

În anul 1806 contesa Rostopșin, a depus, la vârsta de 32 ani, mărturisirea credinții catolice în fața unui preot catolic din Moscova. Imprejurările au constrâns-o însă, ca deocamdată să-și tăinuiască convertirea. În urma acestora întâmpină mari greutăți, în împlinirea datorințelor sale religioase. Dar iubirea este invențioasă. În casa soțului său, guvernatorul Moscovei, preotul catolic era oaspe binevăzut; odată pe săptămână el era oficios la masă. După masă, când oaspeții se adunau în grupe mai mici, contesa se preumbla prin sală cu preotul, confundată în conversații și cu atari ocaziuni își făcea spovedania. Iar după aceea, când preotul băga de seamă, că cei din jur nu-l observă, îi predă o cutie de aur cu șapte bucăți de-ale sf. cuminecături, pe care contesa o ascunde în sin, dându-i în schimb altă cutie goală. Apoi își ducea comoara ascunsă în odaia de dormit, împodobită cu icoane sfinte, unde după datina rusească ziua-noaptea ardea candela înaintea sfințelor icoane. Apoi, fiindcă nu putea merge să se cuminece în biserică, îngenunchiă în toată dimineața înaintea icoanelor și, deschizând cutia, se împărțea zilnic, pe ascuns în casa sa. (vp.)

Cărți și reviste.

În editura bine îngrijitei reviste populare „Lumina Creștinului” dela Iași a apărut, deja în al XII-lea an, așa numitul „*Calendar catolic*” pe anul 1914. Îngrijit pe profesorii seminarului catolic din a doua capitală a României, el este o nouă dovadă a muncii febrile și cu adevărat apostolice pe care o pun în serviciul idealelor noastre creștine harnicii „misionari” ai eparhiei de Iași.

Ca și anul trecut, „Calendarul catolic” are un cuprins bine ales. Pe lângă partea calendaristică, o românească înfățișare a mineiului bisericii catolice, și o bogată informație asupra evenimentelor marcante din biserica catolică de pretutindeni (Cronica), el mai cuprinde și o însemnată parte literară. Afară de câteva traduceri potrivite, găsim în această parte și câteva schițe istorice de mare interes din trecutul catolicismului moldovean. Prin aceste contribuții ale profesorilor Dr. A. Gabor și Dr. I. Ferentz (care dă un fragment și din lucrarea ce pregătește: „Istoria bisericii catolice din Iași”), „Calendarul catolic” prezintă un spor însemnat față de trecut. —

Până bine de curând ne aveam și noi calendarul nostru, al „Unirii,” care fiind tot mai slab îngrijit a fost firesc să nu mai poată apare. Și acum n'avem nici unul! Și e o rușine asta. Fie-ne deci permis să rugăm pe cei ce îngrijesc această revistă, să facă tot posibilul ca pe anul Domnului 1915, preoțimea unită să poată saluta *«Calendarul Culturii Creștine»*. (r.)

*

Dupăcum anunțasem într'un număr trecut al acestei reviste, începând cu 1 Ianuarie apare în Lugoj, de douăori la lună, „*Foaia oficioasă*” a diecezei Lugojuului. Judecând după primii doi numeri organul „eparhiei” noastre bănățene se ține strâns de programul ce anunțase în cercularul de care ne-am ocupat mai deunăzi, întrucât de fapt nu cuprinde decât lucruri, cari privesc bunul mers al eparhiei, întrecând prin aceasta în oficialitate chiar și organele destul de oficioase ale Caransebeșului („*Foaia Diecezană*”) și Aradului („*Biserica și Școala*”). Dar dacă în punctul acesta ne-am înșelat — să zicem așa — în așteptări, am fost în schimb recompensați prin aceea superioară înțelegere a oficialității, care își da seamă de rostul și importanța scrisorilor vlădicești, numite *pastorale*.

Trebuie să remarcăm adecă cu bucurie deosebită, că chiar primul număr al noului organ bisericesc, aduce o frumoasă pastorală de Crăciun a P. S. Sale dela Lugoj. Această pastorală, prin faptul, că apare în organul oficios al eparhiei, și încă în fruntea primului ei număr, are cadrul unui program de activitate arhierescă și prin aceasta ne dă deplină garanță, că astfel de scrisori îndreptate către preoți și mireni, vor vedea tot mereu lumina zilei în coloanele oficiosului lugojan. Suntem prin urmare pe cea mai bună cale ce duce spre era pastoralelor.

În numele acestor idei de progres, salutăm noul organ cu tot respectul ce i-se cuvine, dorind, că, întrucât altfel nu ni-se pot da pastorale, celelalte eparhii ale provinciei noastre bisericești, să scoată și ele câte o „foaie oficioasă.” — Decât, noi credem, că ele ni-se pot da și altfel. Vorba e: numai să ni-se dee! Le cerem cu toată umilință. (ar.)

*

În vre-o câțiva Nri mai recentți ai ziarului „*Unirea*” din Blaj, pâr. Ștefan Pop resuscitează chestia rehirotonirii episcopului Atanasie Anghel, a cărei discutare se pornise în coloanele acestei reviste. La sfârșitul răspunsului său, pe care a crezut, că trebuie (!) să-l dea la cele scrise de d. Pâclișanu în articolul „*Palinodiam non cano*”, Sf. Sa a găsit, că e cu cale să adaugă și aceste câteva șire:

„*Replica aceasta a cerut găzduire firească pe paginile „Culturii Creștine.” De acolo a primit academicul (sic!) consilium nu numai abeundi dar și periendi: „... se pare, că nu e consult, ca Dvoastră să cercați a Vă plasa acest articol nici*

într'alt loc. ' Norocul meu ,că se pare' numai." (Nr. 9 din 31 Ianuarie).

În fața acestei gentile recriminări a păr. Pop ținem să lămurim, că replicii Dsale nu i-am acordat „găzduirea firească“ pentru motivul, că față cu dovezile aduse de d. Pâclișanu în al său „Palinodiam non cano“, replica publicată acum în „Unirea“ ni s'a părut atât de neputincioasă, încât am crezut, că facem și păr. Pop un bun serviciu refuzând publicarea ei, și rugându-l să nu cerce a plasa răspunsul său nici într'alt loc, pe motiv, că asta ni-se pare a nu fi consult. Păr. Pop nu ne-a mai scris nimic în chestie, ci a cerut ospitalitatea „Unirii“, care după cum vedem i-a deschis largi porțile...

De acum răspunsul păr. Pop e publicat. Asta încă nu înseamnă însă, că am fi greșit când ziceam, că „se pare, că nu-i consult“ să-l publice. Apariția lui în „Unirea“ de sigur nu dovedește asta. D. Pâclișanu va răspunde probabil, fiindcă va trebui să răspundă, și mai știi,... poate că pe urma acelui răspuns va ajunge și păr. Pop la convingerea, că nu a fost consult să mai vie cu „replica“ sa, și mai ales, că n'a avut nici un motiv să ne prezinte neospitalieri pentru o atitudine, privitor la care avem conștiința unei fapte bune.

Se va vedea! (Redacția).

TELEFON.

Dr. B. Budapesta. Nici una dintre edițiile de canoane ale bisericii răsăritene nu se mai poate cumpăra decât doar ocazional de pe la cutare anticar. Avem însă informația sigură, că Sf. Sinod al României a decis încă în ședința sa 18 Oct. al anului trecut retipărirea *Pidalionului* și a *Pravilei mari*, alegând în comisiunea de supraveghere a tipării pe PP. SS. Teodosie episcopul Romanului, Nicodim episcopul Hușilor și pe Teofil Pleoșteanul, vicarul mitropoliei Ungrovlahiei. Este deci nădejde întemeiată, că în curând vom putea ajunge de nou la aceste cărți.

B. Măgura. Dacă poporul nu se scandalizează, biserica veche de lemn se poate vinde unui cumpărător, care garantează că va folosi lemnul din ea spre scopuri oneste. La cererea insistentă a poporului, e bine să se ardă. — Peste tot, în astfel de cazuri e mai consult să se ceară înviețiuni dela P. V. Ordinariat.

P. Reghin. Suma primită dela Sf. V. în 23 Ianuarie a. c. am contat-o în plata abonamentului Sf. Voastre pe 1914, iar cea primită în 30 Ianuarie în plata abonamentului »Bibliotecii tractuale« tot pe 1914. Bine e așa?

Pentru redacție răspunde: Dr. Alexandru Rusu.
Proprietar-editor: Membrii redacției.